

Afroditia vista al cap de Creus

Xavier Febrés

Calligraf
Narrativa

Afrodita vista al cap de Creus

Xavier Febrés

Edicions Cal·lígraf

Figueres, 2025

Primera edició — abril de 2025

Publicació

Edicions Cal·lígraf, SL

Monturiol, 2, 1r 1a

17600 Figueres

Tel. (0034) 615 261 764

www.edicionscalligraf.com

info@edicionscalligraf.com

Correcció

Núria Garcia Caldés

Disseny i maquetació

Plàcid Busquets

Impressió

DC Plus, Serveis Editorials

© de la il·lustració de portada

Dani Torrent

© del text

Xavier Febrés Verdú

ISBN

978-84-129965-3-1

Dipòsit legal

GI 412-2025

© d'aquesta edició

Edicions Cal·lígraf, SL

Queda rigorosament prohibida, sense l'autorització per escrit dels titulars del copyright, la reproducció parcial o total d'aquesta obra per qualsevol mitjà o procediment, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic. Les infraccions d'aquests drets es troben sotmeses a les sancions establertes a les lleis.

«Quella che tu credevi un piccolo punto della
terra, fu tutto».

ELSA MORANTE, *L'isola di Arturo*

De vegades, la nuesa sense desbravar es converteix en una grandesa, un artefacte orgànic, un monòleg que alguns dies es deixa compartir. La consideració internacional col·loca al capdamunt de la llista de llocs atractius una altra banya del mapa europeu, els penya-segats de Cornualla, a l'extrem sud-oest de l'illa d'Anglaterra governats per un clima atlàntic sense el consol de la tramuntana que aquí deixa uns cels blavíssims, eixuga la humitat i aguditza la mirada. La força de la topada del Pirineu amb el Mediterrani hi posa una ressonància de punt realçat. A l'extrem d'aquest accident geogràfic no es pot fer gaire cosa més que divagar en el millor sentit de la paraula, com un sistema de comprensió de les coses.

Fins a mitjans del segle XVIII el litoral havia estat la franja insalubre, escassament habitada, sotmesa al perill de les incursions pirates i dotada de magres recursos de subsistència. La població es concentrava a segona línia i de mica en mica va anar recuperant la costa. L'aparició de l'estiueig i el turisme hi va donar una nova valoració, una

nova volada, quasi una nova topografia. Ara posem la tovallola allà mateix on desembarcaven els pirates tres segles enrere.

Alguns titllen el Parc Natural del Cap de Creus de «Parc Natural sense Cap ni Peus» per l'escàs pressupost operatiu de què disposa dintre del Mar dels Sargassos de l'Administració. La seva creació data del 1998, quan una bona proporció dels mals que intentava evitar ja estaven fets, tot i que les tensions del turisme i la laxitud en el respecte de la llei no hagin aconseguit torçar la força de seducció del paratge.

Algunes vegades hi he deambulat amb dos dels bil·legs que l'estimen i el coneixen més: el figuerenc Josep M. Dacosta i el gironí Ponç Feliu, antic regidor de Medi Ambient de la seva ciutat, director del Consorci del Ter i ara del Parc Natural del Cap de Creus. Posats en confiança, he comès el sacrilegi de dir-los que potser veurem aviat a l'horitzó una altra mena de fars plantats al mar, els molins eòlics flotants, els quals seran la prova que algun govern s'ha pres seriosament l'emergència climàtica i la inversió en noves infraestructures de producció energètica per frenar-ne les devastacions, igual com abans van invertir massivament en autopistes, aeroports, ports «esportius» i rescats bancaris.

Els plans de la Generalitat preveien que el 2020 Catalunya cobriria la quarta part de la seva demanda elèctrica amb energia eòlica. El paper ho aguanta tot, sobretot el paper mullat. De moment, només un tristíssim 0,48% de l'electricitat que consumeix prové d'aerogeneradors. A l'Empordà, palau del vent, no n'hi ha ni un. Catalunya ha quedat al furgó de cua de les tecnologies netes de produc-

ció d'electricitat. L'eòlica i la solar sumades representen el 44% en mitjana de la producció d'energia als països de la Unió Europea, 50% a Espanya i 14% a Catalunya.

La tramuntana empordanesa no serveix de res, de moment, en aquest aspecte. L'energia eòlica topa amb tanta resistència com anys enrere les centrals nuclears. És evident que les companyies promotores de parcs eòlics miren pel seu interès, per això els governs tenen competències reguladores. Els dos biòlegs experts em van mirar, sota el far del cap de Creus, amb un posat que semblava reticent, com si pronunciessin en silenci la jaculatoria: «Que Déu —el déu Èol— hi faci més que nosaltres».

Els meus ulls s'ho miren amb el cor agitat, encara que això no em faci caure en cap estat de trànsit ni em provoqui sospirs, palpitations ni estremiments. Es tracta més aviat d'una conversa en curs entre el paratge i jo sobre la noció de força, delicadesa i civilització, col·locada en un espai dissociat que contrasta enfront de molts altres escenaris litorals dominats per la pirotècnia i la gesticulació.

El cap de Creus és un paisatge pirinenc amb els peus al mar, l'últim espeterneq que estreny la serralada en un puny i la diposita damunt les onades, el bot impulsiu que descriu la cadena muntanyosa al moment de capbussar-se al Mediterrani amb un estremiment pressentit. La vastitud i la buidor cohabiten en aquesta punta més oriental, més a l'est de tota la península Ibèrica. Oberta als quatre vents, ofereix paradoxalment una sensació de recolliment entre l'humà i la naturalesa, de conciliació —o almenys d'intersecció— entre l'infinit i un balcó. No és cert que sigui un indret assotat i assolat pel vent més immiseri-cordiós, o només és cert en moments puntuals.

El nom del cap de Creus designa dues coses diferents. Per un cantó, l'àmplia península en forma de fletxa que s'endinsa deu quilòmetres al mar i engloba diversos municipis litorals o immediatament interiors, així com els antics masos, quasi tots rònecs, runes perdudes. En segon lloc, la punta de la fletxa, el cap pròpiament dit, l'esplanada desmoblada com una closca de tortuga que conté

tan sols dues construccions, encara que totes dues siguin de caràcter fort: el far i l'antiga caserna de carrabiners convertida en hostal.

L'indret pertany al terme de Cadaqués, el nucli del qual es troba a una remota llunyania de set quilòmetres, una distància que només es recorre per voluntat expressa de desplaçar-se fins a aquesta extremitat, aquest *finister-rae* de paisatge lunar en què la geologia i la meteorologia ballen la seva masurca. Si Cadaqués és un poble insular i allunyat de tot, la punta del cap de Creus encara ho és més. Allunyat no vol dir indiferent.

A l'Antiguitat era un punt de referència de la ruta marítima habitual, quan es navegava a vista i costejant de dia (la navegació d'altura nocturna guiada pels estels era més excepcional). Apareixia als ulls dels embarcats grecs com l'extremitat d'una gran serralada que anomenaven Monts Pirineus, quan la cartografia nàutica no existia i els coneixements es transmetien per via oral entre navegants. Representava un punt de difícil trànsit per culpa dels corrents i els vents. Descompartia el gran golf de Lleó (aleshores dit de la Cèltica o Galàtic, on s'havia implantat l'any 600 aC la colònia dels grecs focuus de Massàlia — Marsella — a la desembocadura del Roine) de l'altre cantó ocupat pel golf de Roses, on ho havien fet els rodís de l'illa de Rodes a Roses, com també aquells mateixos grecs focuus a Empúries.

El golf de Roses marcava l'inici de la navegació cap al Llevant ibèric i les mirífiques Columnes d'Hèrcules a l'estret de Gibraltar. Constituïa un tombant geogràfic, no pas una divisòria entre la Cèltica (Gàl·lia és un nom adjudicat pels romans segles més tard) i Ibèria. Als dos costats del

cap de Creus les poblacions locals eren igualment iberes i es trobaven interconnectades.

Les dades es concretarien una mica amb l'arribada dels romans per aquesta ruta marítima. Van posar el primer peu a Ibèria l'any 218 aC, també a través del port d'Empúries, després del pas complicat del cap de Creus. Geògrafs grecs van viatjar fins aquí gràcies a les facilitats proporcionades per l'estabilitat de la *pax romana*. Artemidor d'Efes visitava Ibèria al voltant de l'any 100 aC, així com Asclepiades de Mirlea i Posidoni d'Apamea. Estrabó no va trepitjar mai Ibèria, tot i que hi va dedicar algun dels dotze volums de la seva magna *Geografia*: «El litoral de la Narbonesa s'estén fins al santuari d'Afrodita que marca la frontera d'aquesta província amb Ibèria». Tot seguit afegia: «La costa de Massàlia descriu una corba que forma el golf Galàtic, el qual s'estén fins a l'Afrodision [temple o santuari d'Afrodita], a l'extremitat dels Pirineus» (*Geografia* IV. 1, 3). De les quatre vegades que escriu, en aquest passatge, l'expressió «*to Aphrodision*», una precisa «*to hiéron tès Pyrènaïs Aphroditès*», el santuari d'Afrodita Pirenaica.

La primera cara de la fletxa o Mar d'Avall —la llongada de Roses fins al cap de Creus— ofereix una fesomia més dolça perquè es troba redossada de tramuntana i altres vents del golf de Lleó, tot i que les llevantades la castiguen. Hi sobresurt la subpenínsula del cap Norfeu quan s'endinsa al mar amb una bellesa del tot grega. La filla del rei dels feacis, Nausica, s'hi hauria pogut enamorar perfectament del naufrag Ulisses, com al Cant VI de l'Odissea, embriagada per la fragància dels eucaliptus i les algues que entapissen la sorra d'aquestes platjoles. És un paisatge antic, posseït per la grandesa que li corre per les venes. No necessita grandiositats, potser no necessita ni tan sols mites grecs.

A cala Pelosa i a cala Jóncols hi operen dos establiments de la mateixa família. El solitari Hotel Cala Jóncols va obrir el 1965 de la mà de propietaris italians al costat de l'antiga barraca comunal de pescadors. Al cap de quatre anys va arribar d'Andalusia per treballar-hi el matrimoni de Pepe Gómez i Rosario Fernández. L'hotel va plegar deu anys després. La temporada següent el van reobrir Pepe i

Rosario, pares dels actuals responsables, Michael i Juanma Gómez, i avis d'Alexis i Alícia, que també hi treballen. Tenien hort, criaven conills, gallines i porcs, pescaven, collien les olives per fer oli i extreien mel dels ruscós. Ara els fills envelleixen ampolles de vi sota aigua, han obert un centre de busseig i un servei de taxi-*boat*. Conserven la «vinya més petita de Catalunya» i les gallines.

El germà Juan Gómez i la seva dona Isa van obrir una sucursal amb els seus fills a la cala del costat. El restaurant Cala Pelosa es troba arreuerat de tramuntana per la mola del cap Norfeu, un privilegi que sempre hi ha portat a fondejar les embarcacions, abans de pescadors i ara d'estiuejants. Durant la Guerra Civil hi operava un camp de treball de presoners republicans, sobretot soldats condemnats per deserció i enviats a cavar fortificacions costaneres. Es va mantenir després de la guerra, fins al 1945, amb presoners de l'altre bàndol obligats a continuar obrint la pista militar entre Cadaqués i Roses, amb un ramal fins a Punta Falconera per instal·lar-hi les bateries de canons que controlaven l'entrada al golf de Roses, juntament amb les de Montgó a l'altre extrem de la llongada.